

Karpiński, Rafał

"Analecta Cracoviensia", t. 9, 1979,
Kraków 1981 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 72/4, 787-788

1981

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

rycerzy z płyt nagrobnych, pteczęci, miniatur, obiektów malarstwa tablicowego. Odnotujmy teŝ, że publikację zaopatrzone w selektywną bibliografię oraz spis fotografii w języku angielskim.

M. D.

Warszawa, jej dzieje i kultura, red. Aleksander Gieysztor i Janusz Durko, Wydawnictwo „Arkady”, Warszawa 1980, s. 665, ilustr.

Kolejna pozycja serii wydawnictw albumowych, łączących udatnie zarys dziejów danego miasta z opracowaniem jego kultury materialnej i duchowej, jest podobnie jak poprzednie owocem współpracy parudziesięciu historyków i historyków sztuki. Książka posiada układ chronologiczno-rzeczowy. Składa się z dwóch części; pierwsza z nich obejmuje okres od wczesnego średniowiecza do schyłku Rzeczypospolitej szlacheckiej, druga zaś od rozbiorów po czasy współczesne.

Praca ma charakter naukowo-popularny; jej autorzy (m.in. Aleksander Gieysztor, Stanisław Herbst, Ryszard Kołodziejczyk, Adam Miłobędzki, Eugeniusz Szwanowski i Władysław Tomkiewicz) podają podstawowe informacje z zakresu dziejów politycznych i gospodarczo-społecznych stolicy, wzbogacone o kwestie rozwoju kultury i życia naukowego. Prezentowana pozycja jest próbą syntezy opartej na wynikach dotychczasowych badań, chociaż niestety długi cykl produkcyjny nie pozwolił na pełne uwzględnienie ostatnich osiągnięć intensywnie rozwijającej się warsawianistyki.

Szczególną uwagę zwrócono na rozwój przestrzenny miasta; odnośne rozważania ilustruje szereg szkiców i planów. Na tle rozdziałów poświęconych architekturze i sztuce plastycznym nieco słabiej wypadły partie tekstu dotyczące rzemiosła (poza rzemiosłami artystycznymi) i handlu oraz przemian struktury społecznej. Odczuwa się szczególnie brak ujęć porównawczych, tak w skali krajowej jak i europejskiej. Odnosi się to w równej mierze do stereotypowo zarysowanych dziejów porozbiorowych. Umiejętnie wydobyto natomiast stopniowe narastanie elementów stołeczności Warszawy, szczególnie w XVI—XVIII stuleciu. I tu jednak można by rozszerzyć rozważania, dotyczące opinii o stolicy. Mogłoby to pomóc w odpowiedzi na pytanie, w jakim stopniu w poszczególnych epokach dyktowała ona pozostałym częściom kraju model życia intelektualnego, smak artystyczny, wzorce obyczajowe itp.

We fragmentach dotyczących dziejów dwudziestowiecznego miasta zabrakło rozważań na temat subkultury, charakterystycznej dla wielkich aglomeracji. Poprawnie natomiast przedstawiono ówczesne życie literackie i elementy kultury masowej.

Tom zaopatrzone w kilkaset starannie reprodukowanych, czarno-białych i kolorowych ilustracji, z których niestety znaczna część była już wielokrotnie prezentowana. Świadczy to pośrednio o względnym ubóstwie warszawskiej ikonografii dawniejszych epok i nie obciąża oczywiście autorów. Pracę zamykają indeksy i selektywna bibliografia.

A. K.

„Analecta Cracoviensia” t. XI, 1979, Polskie Towarzystwo Teologiczne, Kraków 1981, s. 677.

Ten tom „Analectów” przygotowany w całości z okazji dziewięćsetnej rocznicy tragicznej śmierci św. Stanisława na stałe wejdzie do obiegu naszej historiografii. A to dla dwóch powodów: 1. opublikowania w nim zespołu źródeł średniowiecznych po raz pierwszy udostępnionym w przekładzie polskim; 2. zamieszczenia tu obszernej rozprawy Mariana Plezi „Dookoła sprawy św. Stanisława”.

Na dział tekstów źródłowych składają się: bulle kanonizacyjna i delegacyjna dla Jakuba

z Velletri, prokuratora papieskiego w procesie kanonizacyjnym św. Stanisława, *miracula s. Stanislai, vitae: minor i maior* oraz liryka liturgiczna należąca do oficium mszalnego i brewiarzowego. Bulle (drukowane nie w kolejności ich ogłoszenia) i cuda ogłoszono po łacinie i w przekładzie polskim, żywoty tylko w tłumaczeniu, zaś lirykę wyłącznie w oryginale. Zabrakło więc tu trochę konsekwencji, ale i tak jesteśmy wdzięczni wydawcom i tłumaczom za uzyskanie b. istotnej pomocy dydaktycznej: nasi studenci — niestety — *latina non leguntur*.

Rozprawa M. Plezi liczy ponad 160 stron i jest krótsza jedynie o 25% od 12 pozostałych drukowanych w tomie. Pozostanie ona ważnym wydarzeniem naukowym. Plezia dokonał znakomitego rozbioru źródeł dzieląc je na rzekome i wątpliwe, naczelne i pochodne. W grupie pierwszej znalazła się m.in. chrzcielnica z Tryde i list Paschalisa II skierowany jak udowadnia autor (niezależnie zresztą od H. Łowmiańskiego. 1979) nie do zwierzchnika kościoła polskiego lecz do arcybiskupa węgierskiego w Kalocsa. Do źródeł naczelnych zaliczono czaszkę świętego po raz pierwszy dyskutowaną w tak szerokim wymiarze: kroniki Galla i Kadłubka oraz przekazane przez Długosza epitafium św. Stanisława. Za źródła pochodne, tzn. takie które nic nie wnoszą od odtworzenia konfliktu między królem i biskupem, uznano żywoty powstałe w czasie starań o kanonizację oraz całą spuściznę Długosza.

Praca Plezi, precyzyjna w zakresie rozbioru źródeł i krytyki dotychczasowej historiografii, zbyt intensywnie traktującej jedne źródła (Gall), a zbyt pochopnie odrzucającej inne (Kadłubek) przedstawia też własną rekonstrukcję wydarzeń. Udawadnia się, że Kadłubek w zasadzie wiernie przekazał tło konfliktu i jego przebieg. Ten wykład pozytywny jest mniej udany niż „praca destrukcyjna” i wypadnie doń szerzej powrócić.

W tomie drukuje się nadto dwanaście drobniejszych prac. Niektóre z nich przedstawiano na sesjach zorganizowanych przez kardynała Karola Wojtyłę w latach 1972—1978 (sprawozdania z tych sympozjów również tu zamieszczono). Grupowały one kolejno historyków, historyków sztuki i literatury. Przedstawiana publikacja oświetla więc w miarę wszechstronnie św. Stanisława, jego życie doczesne i miejsce w kulturze polskiej. Uzupełniają ten tom referaty sesji zorganizowanej przez Instytut Muzykologii Kościelnej Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 25 stycznia 1979 na temat: „Święty Stanisław biskup krakowski w kulturze polskiej” (zob. „Summarium” Sprawozdania Towarzystwa Naukowego KUL r. VII, 1978, nr 27, s. 63—161).

R. K.

Żywapis Bielarusi XII—XVIII stahoddziau. Freska, abraz, partret, „Bielaruś”.
Minsk 1980, s. 315.

Nie ma zwyczaju prezentowania na tych łamach albumów malarstwa przeznaczonych dla szerokiej publiczności (nakład 50 tys.). Wyjątek uzasadnia zawartość książki. Grupuje ona 164 reprodukcje w trzech działach: malarstwa ściennego (*freska*), ikonowego (*abraz*) i portretu. Materiał rozkłada się następująco: na część pierwszą przypada 13 ilustracji z 9 obiektów, na drugi 95 reprodukcji z 51 dzieł, na trzeci *respectively* 56, 42. Jak więc widać z tego zestawienia niektóre zabytki reprodukowano także we fragmentach.

W części malarstwa ściennego znalazło się sześć przedstawień ze świątyń ortodoksyjnych (w tym trzy z cerkwi w Supraśli — obecnie w muzeum w Białymstoku) i siedem z kościołów rzymskokatolickich: Holszany, Nieśwież — jezuiti (trzy), Mohylew, Łuczaj i Budślaw.

Dział ikon oprócz ortodoksyjnego malarstwa tablicowego zawiera także trzy miniatury z prawosławnego ewangeliarza z Szereszewa. W malarstwie tym, szczególnie od początku XVII w. widać bardzo wyraźny wpływ kręgu zachodniego, rzymskokatolickiego. Wzajemne przenikanie się sztuki cerkiewnej i łacińskiej i interesująca, tworząca nową jakość synteza najładarniej odbija się w ikonie św. Jerzego z nieznaney miejscowości (okręg mohylewski), którą wyposaiono w napis fundacyjny: „Roku 173 szóstym [!] miesiąca maja 3 dnia ten obraz sprawił Jakow Wasilkowicz”. Szkoda, że ograniczono się tu jedynie do tablicowego malarstwa cerkiewnego. Traktując równorzędnie religijne malarstwo łacińskie możnaby rozpatrzyć